

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

datum in procedure: 24 december 2004

datum aanwijzing: 5 december 2007

errata:

TOELICHTING

bij het besluit tot aanwijzing van
het beschermd stadsgezicht **Sonsbeekkwartier-Noord**
gemeente Arnhem (Gelderland)
ex artikel 35 Monumentenwet 1988

Foto: Goeman Borgesiusplein 6-16

ARNHEM, SONSBEEKKWARTIER-NOORD

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn bevoegd om gezamenlijk beschermde stads- en dorpsgezichten aan te wijzen. Het rechtsgevolg van de aanwijzing is dat de gemeenteraad ter bescherming van een stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan, als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening, vast moet stellen. In die zin kan de aanwijzing tevens een stimulans betekenen voor een te voeren ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

In totaal zijn er in Nederland meer dan 300 beschermde stads- en dorpsgezichten met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850. In het kader van het Monumenten Inventarisatie Project is ook de stedenbouw uit de periode 1850-1940 landelijk geïnventariseerd. Het besluit tot aanwijzing van Sonsbeekkwartier-Noord te Arnhem als beschermd stadsgezicht vloeit voort uit deze inventarisatie.

INLEIDING (kaart 1)

Het Sonsbeekkwartier ligt ten noorden van het centrum aan de oostzijde van het Sonsbeekpark. Het *noordelijke deel* van dit kwartier (Sonsbeekkwartier-Noord) wordt aan de westzijde begrensd door de Apeldoornseweg, aan de noordzijde door de Dalweg, aan de oostzijde door de Dalweg en de Bouwmeesterstraat en aan de zuidzijde door de achtererven van de woningen aan de St. Antonie- en de St. Peterlaan.

Het gebied maakte deel uit van het oorspronkelijke plan voor een villapark, 'De Braamberg', maar werd rondom 1920 grotendeels volgebouwd met middenstandswoningen, waaraan toen meer behoefte was.

Deze voor Nederland unieke middenstandswijk omvat vier relatief gaaf bewaard gebleven complexen middenstandswoningen, alsmede een school, een kantoorgebouw en ruim vijftig woningen, waarvan het merendeel bestaat uit in opdracht van particulieren gebouwde, vrijstaande huizen aan de Dalweg.

ONTSTAAN EN ONTWIKKELING

Algemeen

Het Arnhemse uitbreidingsplan van 1904 voorzag in een uitbreiding van de stad op de terreinen ten noorden van het Graaf Ottoplein e.o. De gemeente had deze gronden vermoedelijk in 1898 gekocht van de Maatschappij tot Exploitatie van het landgoed Sonsbeek en/of van de heer T. Etty.

De bij het uitbreidingsplan van 1904 behorende kaart is niet bewaard gebleven. De aanleg van de eerste straten moet omstreeks 1915 hebben plaatsgevonden, want op de kaart behorende bij het Algemeen Uitbreidingsplan van 1917 zijn de straten al ingetekend. De eerste woningen aan de Pontanuslaan waren reeds gebouwd (kaart 2).

Van de oorspronkelijke bedoeling om hier een villawijk te realiseren, kwam weinig terecht. De exploitatie van de bouwterreinen verliep uiterst moeizaam. Tegelijkertijd echter bestond onder de middengroepen grote woningnood, zodat de bouw van middenstandswoningen werd toegestaan.

Het tekort aan woningen voor deze groepen was ontstaan, doordat de woningbouwverenigingen zich richtten op de huisvesting van de 'arbeidende klasse', terwijl in de particuliere sfeer vrijwel uitsluitend voor de meer welgestelden werd gebouwd.

Door middenstandswoningen te bouwen in plaats van villa's werd een overgangszone gerealiseerd tussen enerzijds de bestaande speculatiebouw van de wijk St. Marten en het Graaf Ottoplein e.o. en anderzijds het te bouwen villapark De Braamberg. Om het zicht weg te nemen op de toen als lelijk ervaren achterzijden van de woningen aan de St. Peterlaan en de St. Antonielaan diende de bebouwing aan de zuidzijde van de Pontanuslaan een min of meer gesloten straatwand te vormen.

Stedenbouwkundige opzet

De wijk werd aangelegd en volgebouwd op basis van de uitbreidingsplannen van 1904 en 1917, die beide nooit officieel werden goedgekeurd en vastgesteld. Verantwoordelijke voor deze plannen was ir. W.F.C. Schaap (1870-1933), directeur Gemeentewerken van 1900 tot 1920. Schaap rekende af met de formele stedenbouw van de 19^e eeuw en daarmee met de stratenplannen van zijn voorganger, ir. J.W.C. Tellegen (1859-1921), directeur in de periode 1890-1900. Onder meer beïnvloed door de Oostenrijkse architect Camillo Sitte (1843-1903), maakte Schaap gebruik van korte zichtlijnen en trachtte hij lange rechte straten te vermijden.

Sonsbeekkwartier-Noord kreeg dan ook een totaal andere opzet dan het oudere zuidelijke deel (Graaf Ottoplein e.o.), dat kort na 1890 onder Tellegen tot stand was gekomen. De stedenbouwkundige (hoofd)opzet is ingetekend op de kaart behorende bij het Algemeen Uitbreidingsplan van 1917. Kenmerkend is een centraal in de wijk gelegen, langgerekt plein met daar omheen een zestal bouwblokken, alsmede een drietal bouwblokken aan de zuidzijde van de Pontanuslaan en een plein aan de Apeldoornseweg.

Afgezien van enkele kleine wijzigingen ten behoeve van de uitbreiding van het kantoor van de Nederlandsche Heidemaatschappij is de stedenbouwkundige opzet nooit gewijzigd. Wel werd de inrichting van het Goeman Borgesiusplein herhaaldelijk veranderd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het gebruikt als aardappelveld. Daarna is het beplant geweest met rododendrons en rozen, alsmede enkele bomen. Aan de lange zijden werden delen van het plantsoen opgeofferd aan parkeerplaatsen.

Aan de noordzijde wordt de wijk afgesloten door de Dalweg. De Dalweg werd samen met de daarop aansluitende Thomas à Kempislaan en Huyghenslaan omstreeks 1915 verbreed en aangelegd als 'ceintuurbaan'. De Dalweg kreeg een breed profiel met een middenberm, beplant met bomen.

Bebouwing (*kaart 4*)

Kantoor van de Nederlandsche Heidemaatschappij en de Meisjes-HBS

Het eerste pand dat in dit gebied verrees, was het kantoor van de Nederlandse Heidemaatschappij. In 1911 werden gronden grenzend aan de Apeldoornseweg door de gemeente afgestaan aan de Nederlandsche Heidemaatschappij om er een hoofdgebouw met museum op te vestigen. Dit pand werd tussen 1912 en 1914 gerealiseerd naar ontwerp van de architect K.P.C. de Bazel (1860-1923).

Het imponerende pand werd niet met de voorzijde aan de Apeldoornseweg gebouwd, maar met een van de zijgevels. Vóór het kantoor, op het Sickeszplein, legde men een plantsoen aan, dat later als parkeerplaats werd ingericht. Het plein werd aan de lange zijden met acacia's beplant. Na de Tweede Wereldoorlog is het kantoor uitgebreid met een nieuwe vleugel aan de achterzijde en een toren (1963) op het spits toelopende deel van de kavel tussen de Lovinklaan en de Sickeszlaan. In 1997 is de vleugel weer afgebroken; de toren bleef gehandhaafd. Op het Sickeszplein, nabij de Apeldoornseweg staat ook het door Gra Rueb (1885-1972) ontworpen monument uit 1941 ter nagedachtenis van dr. H.J. Lovink (1866-1938), grondlegger van de Heidemaatschappij en baanbreker op het gebied van land- en bosbouw.

Aan de andere zijde van het Sickeszplein werd in 1916-1917 in opdracht van de gemeente Arnhem de Hogere Burgerschool voor meisjes gebouwd. Het ontwerp uit 1915 was van de hand van C.G. Bremer (1880-1949), de toenmalige assistent van de Arnhemse directeur Gemeentewerken. Bremer was later onder andere rijksbouwmeester bij de Rijksgebouwendienst. Dit schoolgebouw stond wél met zijn voorzijde aan de Apeldoornseweg. Bij de school werd aan de Apeldoornseweg een conciërgewoning gebouwd.

Woningen van woningbouwvereniging Die Goede Woningh

De coöperatieve woningbouwvereniging Die Goede Woningh werd in 1911 opgericht, nadat zij in 1910 was toegelaten als vereniging die uitsluitend werkzaam was in het belang van de verbetering van de volkshuisvesting. In oktober 1914 kocht de vereniging van de gemeente een bouwterrein grenzend aan de achtererven van de woningen aan de St. Peterlaan, onder de voorwaarde dat er eengezinswoningen gebouwd zouden worden. Na lange discussie had de gemeenteraad eindelijk toegestemd in de verkoop, onder meer omdat door de bouw van de woningen de lelijke achterzijden van de woningen aan de St. Peterlaan afgeschermd zouden worden en aldus de waarde van de overige bouwgrond in de eigenlijk als villapark bedoelde wijk zou stijgen.

De opdracht ging naar het Rotterdamse architectenbureau De Roos en Overeinder. De architecten van dit bureau, J.H. de Roos (1875-1942) en W.F. Overeinder (1875-1941), hadden in Arnhem onder meer ook de Van Verschuerwijk ontworpen.

In plaats van het oorspronkelijke aantal van veertig woningen werden uiteindelijk maar twintig woningen gebouwd, in vijf bijna identieke blokken van elk vier woningen. De zadeldaken van de woningblokken kregen een nokrichting evenwijdig aan de straat, terwijl de gootlijn bij elke woning werd onderbroken door een kleine topgevel. De voortuinen van de relatief grote woningen werden door middel van een ijzeren hekwerk van de straat gescheiden, waardoor het complex een, voor dit soort woningen, enigszins voorname uitstraling kreeg.

Woningen van de Arnhemsche coöperatieve woningbouwvereniging Sonsbeek

De terreinen aan de Pontanuslaan, aan de westzijde grenzende aan de woningen van Die Goede Woningh, werden bebouwd door de Arnhemsche coöperatieve woningbouwvereniging Sonsbeek. Deze vereniging gaf het Amsterdamse architectenduo J. Gratama (1877-1947) en G. Versteeg (1872-1938) opdracht tot het ontwerpen van 72 middenstandswoningen.

De ontwerptekeningen van deze woningen dateren van januari 1920 en omvatten twee hoofdtypen met een aantal subtypen. De woningen werden gebouwd in blokken van twee tot acht woningen en hebben een sterk horizontale geleiding. De rooilijnen van de bouwblokken verspringen enigszins. Van de drie grootste blokken van acht woningen zijn de vier middelste woningen iets teruggeschoven. De bouwblokken op de hoeken met de Passavantlaan en de Bouwmeesterstraat staan haaks op die aan de Pontanuslaan. De voortuinen werden van de straat en deels ook van elkaar gescheiden door ligusterhagen. Net als bij het complex van Die Goede Woningh diende de bebouwing aan de zuidzijde van de Pontanuslaan samen een min of meer gesloten straatwand te vormen.

Woningen van de coöperatieve woningbouwvereniging De Middenstandswoning

De coöperatieve woningbouwvereniging De Middenstandswoning had al in 1919 en 1921 plannen laten maken voor bebouwing op de terreinen aan het Goeman Borgesiusplein, maar van uitvoering werd afgezien. Uiteindelijk kreeg ir. W.F.C. Schaap opdracht tot het ontwerpen van 28 middenstandswoningen op het bouwterrein tussen de Pontanuslaan, de St. Nicolailaan, de Sickeszlaan en het Sickeszplein. De drie dubbele woningen op de hoek van de Pontanuslaan en het Sickeszplein behoren niet tot dit complex.

Schaap, die als directeur Gemeentewerken verantwoordelijk was geweest voor het stratenplan van de hele wijk, kon nu als zelfstandig architect dit bouwblok verder invullen. Omdat aan de bestaande straten niet voldoende ruimte was voor alle 28 woningen, ontwierp Schaap aan de Pontanuslaan een klein plein. Rondom dit plein was ruimte voor drie identieke blokken van elk vier woningen. Op de hoeken Sickeszplein-Sickeszlaan, Sickeszlaan-St. Nicolailaan en St. Nicolailaan-Pontanuslaan kwamen gelijke dubbele woningen, aan de Sickeszlaan een blok van zes woningen en aan de St. Nicolailaan nog eens twee dubbele woningen.

De woningen zijn ontworpen in de stijl van de Nieuwe Haagse School en vertonen onderling een grote mate van overeenkomst in vormgeving en detaillering, ondanks verschillen in afmeting en plattegrond. De woningen hebben twee bouwlagen en zijn opgetrokken in rode en gele baksteen. Opvallend zijn de platte daken met hun grote overstek en de stalen ramen met hun (oorspronkelijk) horizontale roedenverdeling.

Over de aanleg van het pleintje ontstond veel geharrewar. Uiteindelijk maakte Schaap in 1923 een schetsontwerp voor de aanleg van een plantsoen, waarvan niet bekend is of dit ontwerp ook is uitgevoerd.

Woningen van woningbouwvereniging Voor Ambtenaren

De woningbouwvereniging Voor Ambtenaren kreeg het merendeel van de terreinen rondom het langgerekte centrale plein toegewezen. Ook deze woningbouwvereniging schakelde het architectenbureau Gratama en Versteeg in.

Gerrit Versteeg ontwierp in 1921 104 woningen in meerdere typen en subtypen. Om alle te bouwen woningen in de beperkte ruimte in te kunnen passen, werd dwars door een van de bouwblokken een extra weg aangelegd, de Richard Kolfshotenlaan. Ook moest gestapelde bouw worden toegepast: dertig huizen werden opgedeeld in een beneden- en een bovenwoning. In augustus 1922 werd met de bouw aangevangen door het aannemersbedrijf S. van Bakel en Huijser uit Rotterdam. Tijdens de bouw moest op allerlei details worden bespaard. Desondanks kwam een complex tot stand met een voor middenstandswoningen opmerkelijke architectuur, met als belangrijkste karakteristieken de steile rode pannendaken en forse overstekken, de bijzondere detaillering van houten onderdelen als topgevel-beschieting, bloembakken en balkonleuningen en een opvallend kleurgebruik.

Westelijke en noordelijke randzone

De resterende terreinen langs de Lovinklaan, Apeldoornseweg en Dalweg werden bijna zonder uitzondering bebouwd met eenvoudige vrijstaande woningen. Het merendeel van de woningen werd nog in de jaren twintig gebouwd door particulieren en kleine bouwmaatschappijen. De woningen passen qua type en situering in het gewijzigde concept van de wijk als overgangsbied tussen enerzijds het Graaf Ottoplein en omgeving en de te bouwen villawijk aan de noordzijde.

HUDIG RUIMTELIJK KARAKTER *(kaart 4)*

Algemeen

Sonsbeekkwartier-Noord is een wijk met min of meer de vorm van een halve cirkel. De begrenzing van het gebogen deel wordt gevormd door de Apeldoornseweg en de Dalweg. De rechte zijde van de halve cirkel bestaat uit de zuidelijke straatwand van de Pontanuslaan. Het hele terrein loopt op in noordoostelijke richting.

De wijk bestaat uit een zestal min of meer afgeronde bouwblokken, gesitueerd rondom het centraal gelegen, langgerekte Goeman Borgesiusplein, en voorts uit de terreinen aan de zuidzijde van de Pontanuslaan en het tussen de voormalige Meisjes-HBS en het kantoor van de Heidemaatschappij gelegen Sickeszplein.

Het zuidwestelijke deel van de wijk met beide laatstgenoemde gebouwen en plein vormt binnen de wijk een min of meer zelfstandig onderdeel. De overige bouwblokken zijn ingevuld met woningen. In een groot deel van de wijk staan de woningen boven het straatniveau; de voortuinen hellen af in de richting van de straat, hetgeen bijvoorbeeld in de Richard Kolfshotenlaan heel duidelijk zichtbaar is. Bij enkele woningen horen kleine in de achtertuinen gelegen, soms gekoppelde schuren. Via zij- en achterpaden zijn deze schuren en tuinen bereikbaar.

De wijk heeft zowel delen met een betrekkelijk gesloten bebouwing als delen met een meer open karakter. Het bebouwingsbeeld aan de Pontanuslaan is het meest gesloten, terwijl de westelijke, noordelijke en oostelijke randzone meer open zijn.

Door de verschillen in architectuur zijn de woningbouwcomplexen als afzonderlijke eenheden herkenbaar. Desondanks bestaat een zekere eenheid en samenhang dankzij de doorgevoerde beplanting van de straten met lindes en de afscheiding van de voortuinen van de meeste huizen met ligusterhagen.

Goeman Borgesiusplein met de daaromheen gelegen bebouwing

Centraal in de wijk ligt het langgerekte Goeman Borgesiusplein. De aanleg van het plein is niet oorspronkelijk. De inrichting bestaat tegenwoordig uit een gazon, dat door een tweetal paden in drie stukken wordt verdeeld, met enkele bomen en recent aangelegde rozenperken. Rondom het plein staan de woningen van de woningbouwvereniging Voor Ambtenaren. Door de variatie in de lengte van de verschillende blokken, het verspringen van de rooilijnen en de losse groepering heeft het ruime plein een 'luchtige' begrenzing.

Karakteristiek voor de woningblokken zijn de betrekkelijk steile rode pannendaken en de groen geschilderde beschoten topgevels. De woningen hebben een levendig karakter door de rijke detaillering en de dankzij de verschillende nokhoogten ten opzichte van elkaar verspringende dakvlakken. De situering van de twee aan elkaar gekoppelde dubbele woningen op de noordelijke hoek van de Passavantlaan en het Goeman Borgesiusplein heeft bijzondere aandacht gekregen: de woningen zijn met de voorzijde gericht op de hoek van beide straten en vormen een blikvanger wanneer men de naar het noorden oplopende Passavantlaan vanaf de Pontanuslaan inslaat.

Het Goeman Borgesiusplein wordt aan de noordzijde niet geheel door woningen van de woningbouwvereniging 'Voor Ambtenaren' omgeven. Op de hoek met de Lorentzlaan staan door particulieren en kleine bouwmaatschappijen gebouwde middenstandswoningen.

Aan de westzijde wordt het plein begrensd door de in omvang en vormgeving sterk van de overige bebouwing afwijkende toren van het kantoor van de Heidemij.

Pontanuslaan

Achter de Meisjes-HBS staan aan de Pontanuslaan de vijf woningblokken van Die Goede Woningh. Dit complex heeft dankzij de relatief grote woningen en ijzeren hekwerken die de voortuinen van de straat scheiden, een enigszins voorname uitstraling.

De woningblokken hebben zadeldaken met een nokrichting evenwijdig aan de straat. Het uiterlijk van de blokken wordt verlevendigd, doordat de gootlijn bij elke woning wordt onderbroken door een kleine topgevel en door de detaillering van de woningen.

Het aanzicht van het oostelijke deel van de Pontanuslaan wordt bepaald door de huizen van woningbouwvereniging Sonsbeek. Het horizontale karakter van de blokken wordt versterkt door de witgepleisterde terugliggende band onder de kap en de, deels nog aanwezige, horizontale roedenverdeling van de vensters.

Woningbouwcomplex van De Middenstandswoning

Het bouwblok tussen Pontanuslaan, St. Nicolailaan, Sickeszlaan en Sickeszplein wordt met uitzondering van een drietal dubbele woningen op de hoek van de Pontanuslaan en Sickeszplein in beslag genomen door de woningen van woningbouwvereniging De Middenstandswoning. Van de 28 woningen staan er twaalf in drie blokken van elk vier woningen, U-vormig gegroepeerd rondom een plantsoen aan de Pontanuslaan. De blokken zijn met elkaar verbonden door rondboogvormig afgesloten poorten. De overige zestien woningen staan daaromheen aan de Pontanuslaan, St. Nicolailaan en de Sickeszlaan in vijf blokken van twee en één blok van zes woningen. Ondanks de verschillen in afmeting en plattegrond bestaat er een zekere eenheid dankzij de overeenkomsten in vormgeving en detaillering. Opvallend zijn de platte daken en de brede overstekken.

Westelijke en noordelijke randzone

In tegenstelling tot de dicht bij het stadscentrum gelegen wijken Sonsbeekkwartier-Noord géén naar de Apeldoornseweg gerichte, gesloten gevelwand. Vanaf het zuiden gezien staat aan de Apeldoornseweg eerst de voormalige Meisjes-HBS met de daarnaast gebouwde conciërgewoning, beide met een op de Apeldoornseweg gerichte gevel; dan het imposante kantoor van de Nederlandsche Heidemaatschappij, waarvan de voorzijde gericht is op het tot parkeerplaats omgevormde plantsoen (Sickeszplein) tussen het kantoor en de HBS.

Vanaf de Lovinklaan begint een bebouwing langs de Apeldoornseweg en Dalweg met vooral eenvoudige vrijstaande woningen uit de jaren twintig en dertig van uiteenlopende vormgeving; karakteristiek voor de periode waarin ze gebouwd zijn. De relatief dichte rij vrijstaande woningen vormt hier een duidelijke begrenzing samen met de Dalweg, die kenmerkt wordt door een betrekkelijk breed profiel en een met een dubbele rij bomen beplante middenberm.

BEGRENZING

Het gebied wordt aan de westzijde begrensd door de Apeldoornseweg, aan de noordzijde door de Dalweg, aan de oostzijde door de Dalweg en de Bouwmeesterstraat. Aan de zuidzijde valt de grens samen met de perceelsgrenzen van de achtertuinen van de bebouwing aan de zuidzijde van de Pontanuslaan. De aangrenzende delen van de Apeldoornseweg en de Dalweg zijn geheel binnen de begrenzing getrokken. De Apeldoornseweg vormt de schakel tussen de woonwijk en het aan de overzijde van de weg gelegen Sonsbeekpark. De Dalweg heeft een bijzonder profiel en grenst de wijk af van het er tegenover gelegen meer open gebied.

De exacte begrenzing is weergegeven op de bijgevoegde begrenzingskaart, MSP/16/07-I.

NADERE TYPERING VAN TE BESCHERMEN WAARDEN

(kaart 3)

Essentieel is dat Sonsbeekkwartier-Noord herkenbaar is als een middenstandswijk van de jaren twintig, bestaande uit verschillende architectonisch waardevolle en relatief gaaf bewaard gebleven woningbouwcomplexen. De wijk vormt een onderdeel van de stadsuitbreidingen in Arnhem-Noord uit de periode 1900-1940, voor een belangrijk deel tot stand gebracht op basis van de door de directeur Gemeentewerken, W.F.C. Schaap, opgestelde, maar nimmer goedgekeurde en vastgestelde, uitbreidingsplannen van 1904 en 1917.

Beschermenswaardig is de stedenbouwkundige opzet van de wijk, waarin de ontwerpen die aan de uitbreidingsplannen ten grondslag hebben gelegen duidelijk herkenbaar zijn gebleven.

Met betrekking tot de stedenbouwkundige hoofdstructuur zijn van belang:

- de opdeling in grote, enigszins afgeronde bouwblokken;
- de lichtgebogen en relatief korte straten met in het algemeen korte zichtlijnen;
- de lichtverspringende rooilijnen;

- de ligging en hoofdvorm van de pleinvormige ruimten in de wijk, namelijk het Goeman Borgesiusplein, het Sickeszplein en het plein aan de Pontanuslaan. (N.B.: de tegenwoordige, niet oorspronkelijke aanleg en inrichting van deze pleinvormige ruimten vallen buiten de bescherming.)

De groenstructuur is van belang, omdat deze in sterke mate bijdraagt aan de samenhang die de wijk vertoont. Meer concreet gaat het hier om:

- de eenheid in beplanting van de wegen;
- de eenheid in erfafscheiding (voornamelijk ligusterhagen);
- het groene karakter van het Goeman Borgesiusplein en het plantsoen bij het woningcomplex van De Middenstandswoning aan de Pontanuslaan.

Voorts zijn met betrekking tot het bebouwingsbeeld van belang:

- de eenheid binnen de afzonderlijke woningbouwcomplexen (dakvormen, gevelgeleding, detaillering, materiaal- en kleurgebruik);
- het bebouwingsbeeld van de Lovinklaan, Apeldoornseweg en Dalweg: eenvoudige, vrijstaande woningen op eigen kavels.

WAARDERING

Sonsbeekkwartier-Noord is van hoge *stedenbouwkundige waarde* als een belangrijk onderdeel van de stadsuitbreidingen in Arnhem-Noord uit de periode 1900-1940, grotendeels tot stand gebracht op basis van de uitbreidingsplannen van 1904 en 1917, waarvan de ontwerpen in het stratenplan en de verdere opbouw van de wijk duidelijk herkenbaar zijn gebleven.

De wijk is ook van stedenbouwkundig belang op grond van de samenhang, die ontstaat dankzij de opzet en de ver doorgevoerde uniforme wijze van beplanting en erfafscheiding.

Sonsbeekkwartier-Noord is van *situationele waarde* wegens de hoge kwaliteit van de aanwezige bebouwing (in het bijzonder het kantoor van de Nederlandse Heidemaatschappij, de voormalige Meisjes-HBS en het merendeel van de woningbouwcomplexen) en de wijze waarop deze aan de straten en rondom de pleinen en plantsoenen zijn gegroepeerd.

Sonsbeekkwartier-Noord is voorts van belang wegens de *gaafheid* van de aanwezige bebouwing en de *herkenbaarheid* van de woningbouwcomplexen als afzonderlijke eenheden. Alle bebouwing uit de ontstaansperiode is nog aanwezig. Afgezien van de uitbreidingen van het kantoor van de Heidemaatschappij zijn geen nieuwe elementen toegevoegd.

Sonsbeekkwartier-Noord is van hoge *cultuurhistorische waarde* als landelijk vroeg - en in Arnhem oudste - voorbeeld van een voor de middenklasse ontwikkelde woonwijk.

Bovengenoemde kwaliteiten maken het noordelijke deel van het Sonsbeekkwartier tot een voor Nederland *zeldzaam* en uniek geheel.

RECHTSGEVOLG VAN DE AANWIJZING

Ter effectivering van de aanwijzing van een beschermd stads- of dorpsgezicht moet ingevolge artikel 36 van de Monumentenwet 1988 een bestemmingsplan worden opgesteld. De toelichting op de aanwijzing kan daarbij voor wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de toekomstige ontwikkelingen binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te bieden voor een ruimtelijke ontwikkeling, die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruikmaakt en daarop voortbouwt.

In het aanwijzingsbesluit is bepaald in welke mate de vigerende bestemmingsplannen aan het beschermingsvereiste voldoen.

BRONNEN

- M. Beks, B. Bleekman, J. Miechels en M. Smeets, *De Bult op, 75 jaar Woningbouwvereniging voor Ambtenaren te Arnhem*, Arnhem z.j.
- W. Lavooij, *Twee eeuwen Bouwen aan Arnhem; de stedenbouwkundige ontwikkeling van de stad*, Zutphen 1990.
- W. Lavooij, *Gebouwd in Arnhem; jongere bouwkunst vanaf 1840*, Zutphen 1990.
- Gemeentearchief Arnhem, Secretarie-archief 1917-1924.

Kaarten

1. Oriëntatiekaart, RDMZ 2004.
2. Situatiekaart van de plannen van uitbreiding, gemeente Arnhem 1918.
Bron: Gelders Archief, Arnhem.
3. Waarderingskaart, RACM 2007.
4. Reliëf en bebouwingsstructuur, RACM 2007.

COLOFON

Uitgave: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, Zeist 2007

Onderzoek en tekst:
Gelders Genootschap

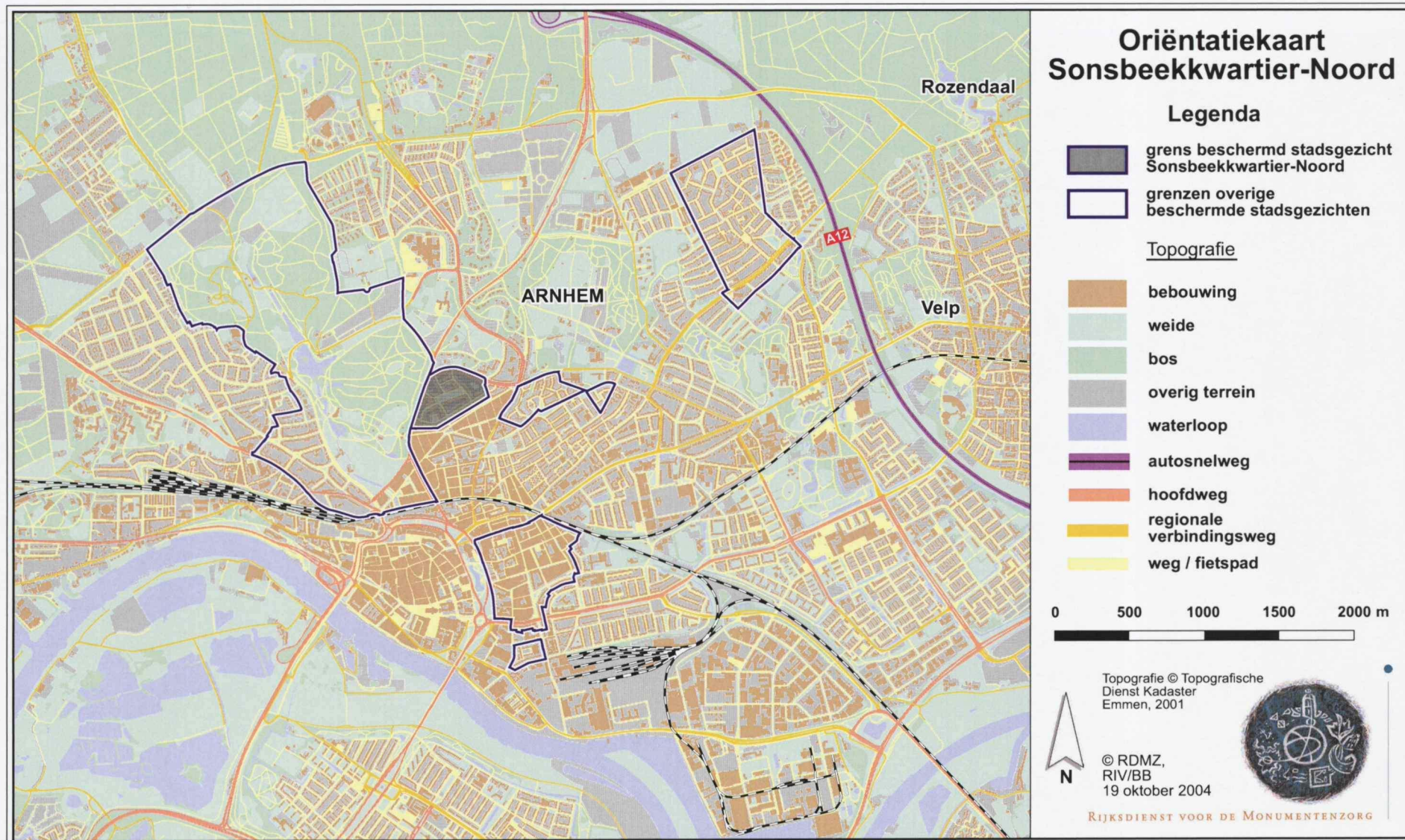
Begrenzingskaart: RACM, drs. B.A.R.T. Broex
Foto omslag: Gelders Genootschap
Redactie: RACM, drs. E.B. Manuel

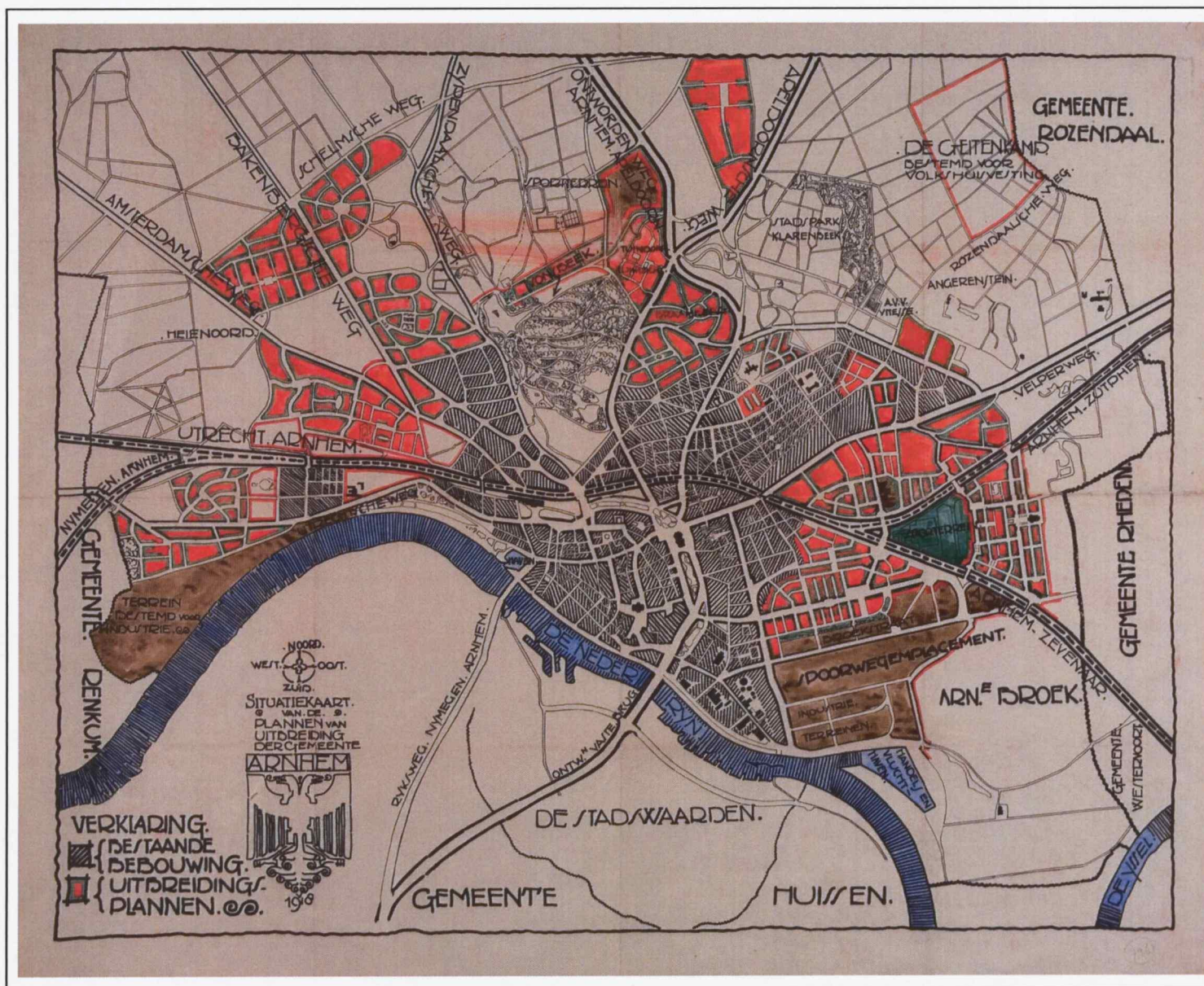
PRODUCTIE

RACM/Drukkerij Kerckebosch bv, Zeist

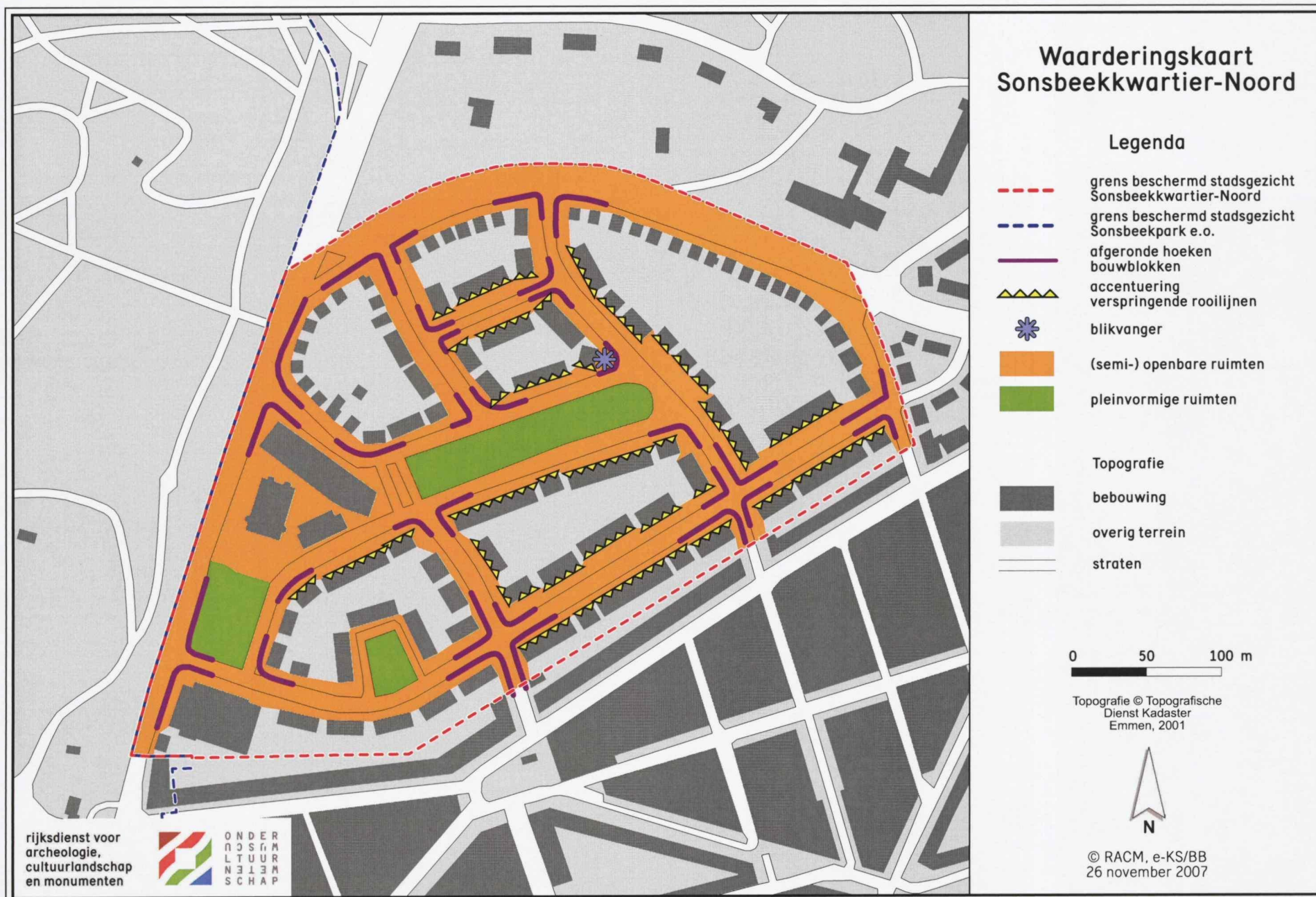
BIJLAGEN

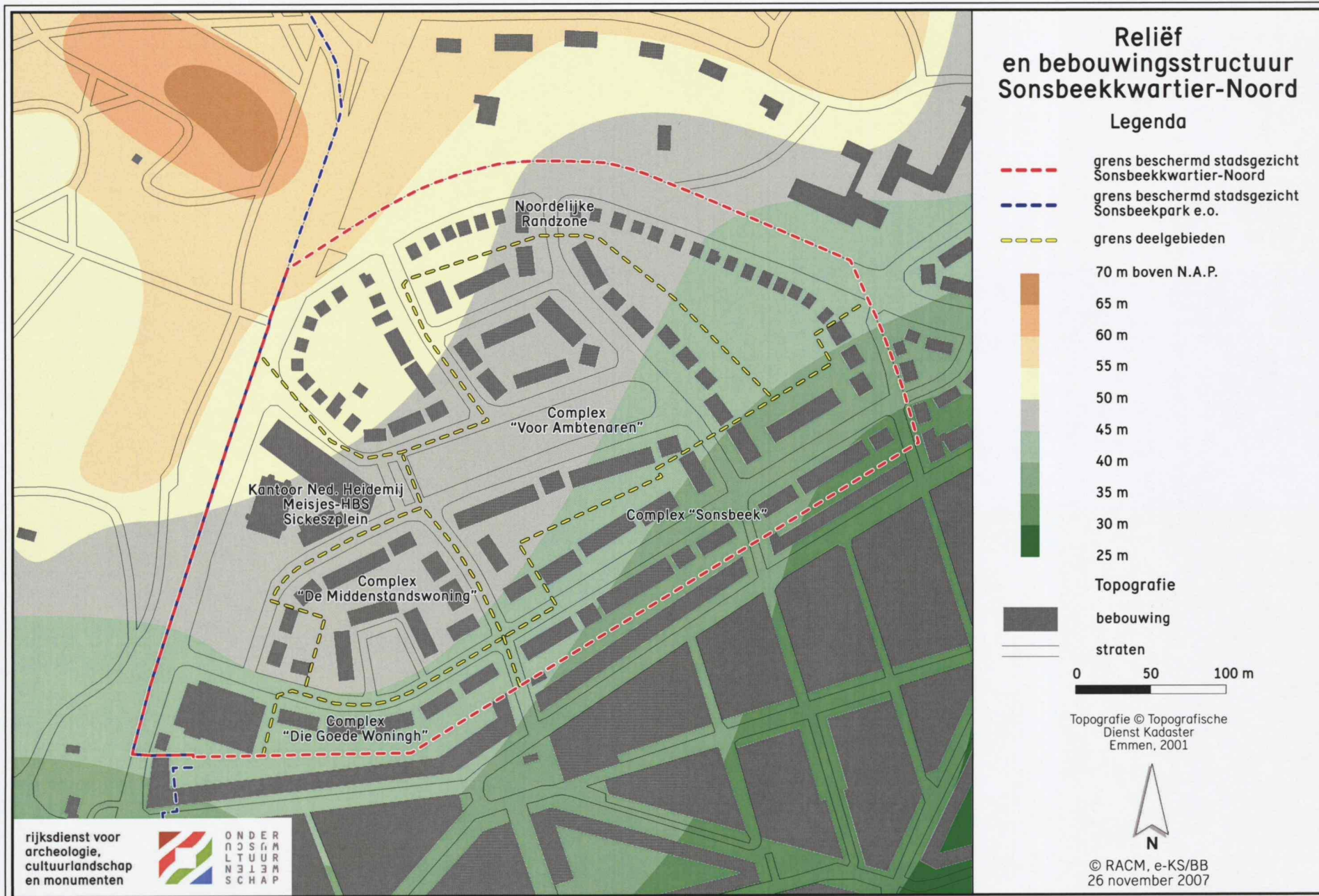
1. Oriëntatiekaart.
2. Situatiekaart van de plannen van uitbreiding, gemeente Arnhem 1918.
3. Waarderingskaart.
4. Reliëf en bebouwingsstructuur.

Kaart 2 Situatiekaart van de plannen van uitbreiding, gemeente Arnhem 1918

1.110525161018